

INTRODUKTION TILL LAUDATO SI'

ANDREAS CARLGREN

PÅVEN FRANCISKUS ENCYKLIKA *Laudato si'*, »Lovad vare du«, är den första encyklika som gör en omfattande och djup genomgång av den globala miljöns försämring. Men påven själv, och de som medverkat till att utarbeta encyklikan, har brukat betona att det inte är en »grön« encyklika utan att den hör till samlingen av encyklikor om socialläran (nr 15). Avsikten är att erbjuda en bred genomgång av fattigdom och orättvisor, och att visa hur dessa är omöjliga att lösa utan att också agera vad gäller miljö och ekologi.

Påven publicerade *Laudato si'* i juni 2015 med sikte på en rad viktiga händelser som skulle äga rum senare under året. Det gällde FN:s konferens för finansiering av utvecklingsarbete i Addis Abeba, FN:s generalförsamling, där påven höll ett mycket uppmärksammat tal och då världen enades om globala mål för hållbar utveckling, samt FN:s klimatkonferens i Paris.

INTRODUKTION

Encyklikan förbereddes genom en rad konferenser och konsultationer. Justitia et Pax hade ett huvudansvar, och kardinal Turkson intog en ledande roll, men även Påvliga vetenskapsakademien genomförde mycket förberedelsearbete. Rader av världsberömda forskare, Nobelpristagare och andra inom vetenskapssamhället involverades i processen på olika sätt.

Påven inleder encyklikan med Franciskus av Assisis lovsång till skapelsen, och skriver att »vårt gemensamma hem är som en syster med vilken vi delar vårt liv och som en vacker moder som öppnar sina armar för att omfamna oss« (nr 1). Men han varnar genast för att denna »syster ropar nu förtvivlat mot oss till följd av den skada vi har åsamkat henne genom att oansvarigt bruka och missbruka de gåvor med vilka Gud har försett henne« (nr 2).

Encyklikan uppmanar till omvändelse och använder Johannes Paulus II:s uttryck att det behövs en »ekologisk omvändelse«. Det handlar om den egna personliga omvändelsen, som går så djupt att den blir livsförändrande. Men också om ekonomins omvändelse, samhällets omvändelse, kulturens omvändelse. Till sist handlar det om civilisationens omvändelse.

Han uppmanar till en »fullödig ekologi«, som gäller både naturen, människan och samhället. Uttrycket myntades först av befrielse-teologerna Leonardo Boff och Virgil Elizondo i en text om miljökris och fattigdom på mitten av 1990-talet. Uttrycket togs sedan upp i flera andra sammanhang. Påven Franciskus tycks på flera sätt ge det en annan och vidare innebörd.

För att vara »fullödig« ska ekologin inte bara handla om sambanden i naturen, utan också om sambandet mellan människan och naturen, om människornas relationer till varandra och till sist även till Gud. »Naturen kan inte betraktas som något separat från oss själva eller bara som en omgivning i vilken vi lever. Vi är en del av naturen, inkluderad i den och därför i oavslutlig växelverkan med den« (nr 139).

Påven framhäver Franciskus av Assisi som det exempel *par excellence* som visar hur man i glädje och äkthet kan leva en fullödig ekologi. Han avfärdar att det för Franciskus av Assisi gällde en naiv och romantisk natursyn. »Den helige Franciskus fattigdom och enkelhet var inte ett askesens yttre sken utan något mycket mer radikalt: en vägran att förvandla verkligheten till ett objekt att använda och kontrollera« (nr 11).

Det gäller att på djupet överge ett antropocentriskt synsätt, där människan sätter sig själv i centrum. Men utan att istället gå över i ett biocentriskt synsätt, där naturen ses som överordnad människan. I den helige Franciskus fall blev det istället fråga om ett helt kristocentriskt liv.

Encyklikan förenar kampen mot miljöförstöring och kampen för världens fattiga. Genom att skydda miljön skyddas också de fattiga, som ofta är miljöförstörelsen första offer. Och rättvisa för jordens hungrande och törstande kan bara uppnås om miljöförstörelsen som orsakar förgiftning, torka och översvämningar hejdas. Han pekar på den »ekologiska skuld« som Nord har till Syd (nr 51).

De rika länderna som har släppt ut mer klimatförstörande ämnen är de som främst måste minska användningen av fossila bränslen (nr 170). Och de rika länderna måste dela med sig av sina ekonomiska vinster och sitt överflöd för att hjälpa utvecklingsländerna att ta till vara sina hållbara energiresurser (nr 52).

Han kritiserar världens makthavare i politik och näringsliv, och bristen på ledarskap i världen. Ekonomisk makt och finansiella marknader har överordnats den politiska makten. »Många av dem som äger betydande resurser och ekonomisk och politisk makt förefaller främst upptagna av att dölja problemen eller förtiga symptomen«, skriver han (nr 26).

Påven gör sig till företrädare för världens fattiga och för dem som inte kan göra sina röster hörda. Med tanke på att miljöförstörelsen skadar alla på jorden, vänder han sig till »varje människa på

denna planet« och säger sig vilja »gå i dialog med alla människor angående vårt gemensamma hem« (nr 3).

Påven uppmanar till bön över alla gränser och tar det unika steget att i slutet av encyklikan infoga en bön som är tänkt att bes med kristna från andra kyrkor och en annan för bön med troende i andra religioner.

I *Laudato si'* förklarar påven klimatet som en gemensam tillgång, »tillhörigt alla och ämnat för alla«, och fortsätter: »Det råder en mycket solid vetenskaplig samstämmighet om att vi bevittnar en oroande klimatuppvärmning. [...] Mänskligheten måste inse nödvändigheten av förändringar när det gäller livsstil, produktion och konsumtion för att bekämpa denna uppvärmning« (nr 23).

»Principen om att privat egendom är underordnad tillgångarnas gemensamma mål, och således ger alla rätten att nyttja dem, är en gyllene regel. [...] Den kristna traditionen har aldrig erkänt rätten till privat egendom som absolut eller orubblig utan har understrukt det samhälleliga syftet med alla former av privat egendom« (nr 93).

Han argumenterar mot en ideologi som närsynt bara bryr sig om ekonomisk vinst, som ser teknik och materiella framsteg som absoluta värden och förminskar ekologiska problem.

Påven upprepar på flera ställen i encyklikan tankegångar som brukar förknippas med den latinamerikanska befrielse-teologin. På flera ställen återkommer han till behovet av »befrielse« både från rådande maktförhållanden och från kulturell ensidighet och låsning i konsumism. Därför uppmanar han också till en »kulturell revolution«. Han reser kravet på »ett särskilt ställningstagande för de fattigaste« (nr 158). Påven skriver också att frågan om rättvisa behöver fogas in i diskussionen om miljön, »så att både jordens rop och de fattigas rop får höras« (nr 49) – ett uttryck som anknyter till en boktitel av Leonardo Boff.

När encyklikan publicerats väckte den enorm uppmärksamhet världen över. Det ansågs att den fått större medial spridning än någon tidigare encyklika. En av de många världsledande forskare som medverkade i att utarbeta encyklikan, indiern Veerabhadran Ramanathan, som bidrog till att upptäckta freonernas inverkan på den globala uppvärmningen, beskrev arbetet med encyklikan som »en uppenbarelse«. Han medverkade senare i Parismötet som medlem av Heliga stolens delegation, och har sammanfattat att världen inte kommer att göra tillräckligt åt klimatet »förrän vi predikar om detta i varje kyrka, i varje moské, i varje synagoga, i varje tempel«. Ett annat exempel på en internationellt framstående forskare som visat sin uppskattning är Potsdaminstitutets tidigare chef Hans Joachim Schellnhuber, som medverkade i det första offentliggörandet av encyklikan och även är medlem av Påvliga vetenskapsakademien.

Den amerikanske ekonomen och chefen för The Earth Institute Jeffrey Sachs har kallat *Laudato si'* för »en stor och läglig gåva till mänskligheten«, och den amerikanske författaren, miljöskribenten och grundaren av 350.org, Bill McKibben, har kallat det för »ett av vår tids mest inflytelserika dokument«. I Sverige har Johan Rockström, chef för Stockholm Resilience Center, instämt och kallat encyklikan »ett utomordentligt dokument«, »fullständigt grundat i vetenskapen« och »en uppmaning att på nytt färdas mot hopp och värdighet för alla världens invånare«.

Genom *Laudato si'* lyckades påven lyfta frågan om klimatet och rättvisan till allra högsta moraliska krav och politiska nivå. Den väl ansedda *The Guardian*, som hade den kanske mest omfattande nyhetsbevakningen av klimatmötet i Paris, beskrev påven som mer inflytelserik än USA, EU eller Kanada när det gällde att påverka klimatmötet att anta ännu mer ambitiösa mål, bland annat genom inriktningen att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader.